

*Hoe Margrieta den brief vanden bode over sach, ende hoe si
weder een antwoorde seynde aen Etsijtes.*

Dat .XLIIJ. capittel.

[f3vb] Doen Margrieta den brief ghelesen hadde die van Etsijtes quam, was si verblijt, want si vanter in dat sijn liefde noch niet vercoelt en was, mer in lancx so meer groyende was. Daer op dat si hem weder screef een mindelijc grueten ende een soetmondige antwoorde, also twee gelieven die malcanderen lief hebben, gaerne doen. Si sloot den brief toe die si gescreven hadde, ende si gaf den bode den brief. Ende voort beghifte si den bode met gout ende silvere, ende si beval hem dat hi Etsijtes seer grueten soude. Ende daer met schiet die bode van haer ende seide: “Ic salt doen!”

Ende die bode liep sijnder veerden.¹

Margrieta die ginc bi des keyzers dochter in die sale, ende die vraechde Margrieten van waer die bode quam.

Si seide: “Uut Athenen, van Etsijtes.”

Des keyzers dochter seide: “Dats goet, ende so hebdi troost van liefden ontfaen, dat weet ic wel.”

Ende si coosd[e]² wat met Margrieten.

Ende als si aldus saten ende boerden³ mit malcanderen, so sandt die keiser om sijn dochter ende om Margrieten, dat si comen soudent ter maeltijt. So si deden ende quamen bi den keyser, daer si vrolic waren in goder⁴ ghenoechten met malcanderen.

---

1. liep sijnder veerden: ging zijns weegs

2. coosde: praatte vertrouwelijk

3. boerden: grapjes maakten

4. goder: goeder

*Hoe die coninc van Beemen ende die bisscop raet hielden om
Heyndric van Lymborch te bederven.* ¹

Dat .XLIIJ. capittel.

Die coninc van Beemen seyde: “Her bisscop, ic ben u gevanghen man ende Heyndricx gevanghen man, ende also is die grave vanden Baren ooc, ende wi hebben vele edele mannen verloren, dat noch sal ghewroken sijn. Dese orloghe is al niet bi die ghene die u noch aenstaen sal! Die reden waer bi? Die vrienden vanden verslagen heren sullen comen [f4ra] met groter macht ende fortselic om u te bederven. Ghi hebt hier desen vreemden ridder Heyndric van Lymborch, die ons allen desen schade ghedaen heeft. Wildy, ghi sult bisscop bliven ende u landt in vreden houden ende u gemeente in payse, op dat ghy wilt leveren in handen den riddere Heyndric, die ons desen schade gedaen heeft.”

Daer op dat die bisscop antwoorde ende seide: “Hoe soude ick dat connen ghedoen, dat ic hem leveren soude die mi vertroost heeft ende mijn vianden wederstaet? So soude ic doen als Judas dede, die God verriet! Neen,” seyde die bisscop, “heer coninc, ic en ben van dier meninghe niet dat ic den ridder verraden soude, die my so vromeliken bi ghestaen heeft.”

Doen seide die coninc van Beemen: “Heer bisschop, ghi moet over peynsen ende dencken dattet beter ware een man te verliesen dan een geheel landt. Ende ist dat ghijs niet en doet, so sijt ghi seker u bisschopdom te verliesen ende allen u volc inden noot jaghen. Ende ist dat ghijt doet, so blijft ghi een gheweldich² bisschop over al u landt, ende u ghemeente sal pays ende vrede hebben, ende ghi sult groten danc van beyden siden hebben. Ende over peynst wel, dwelc dat u best ghedaen waer.”

Die bisscop dit horende, en wiste niet wat hi doen oft laten soude, ende hi overdacht in hem selven dattet waer was dat die coninc seide, dat beter waer een man te verliesen dan een gheheel landt, ende peynsde: “Ick sal liever den ridder leveren dan mijn bisschopdom

---

1. bederven: ombrengen, in het verderf storten

2. gheweldich bisschop: bisschop met macht

met groter macht. en foufelic om v te bederue. ghi hebt hier desen vreemde ridder heyndric vā lymbouch. die ons allen desen schade ghedaen heeft. wilyd ghysule bisscop bliue. en v landt in vrede houdē. en v gemeente in papse op dat ghysult leuere in handē den ridder heyndric. die ons desen schade gedaen heeft. Daer op dat die bisscop antwoorde en seide. hoe soude ich dat conne ghedoen. dat ic hē leuere soude die mi vertroost heeft. en mī viandē wederstaet. so soude ic doen als iudas dede. die god verriet. Preen seide die bisscop heer coninc. ic en ben van dier meninghe niet. dat ic dē ridder verraden soude. die mi so vromelike bighesaen heeft. Doen seide die coninc vā hem. heer bisscop ghi moet ouerpeynen en dencke dattet beter ware een man te verliessen. dan een geheel landt. En ist dat ghys niet en doet. so sijt ghi seker v bisschopdom te vliessen en allen v volc inde noot iaghen. En ist dat ghys doet. so blift ghi een gheuedich bisschop ouer al v landt. en v ghemeente sal paps en vrede hebbē. en ghysult grote danc vā beuden sude. hebbē. en ouerpeynst wel. diwelc dat v best ghedaen waer. Die bisscop dit horende en wiste niet wat hi doen oft late soude. en hi ouerdacht in hē selue dattet waer was dat die coninc seide. dat beter waer een man te verliessen. dan een gheheel landt. en pepnsoe ich sal lieuer den ridder leuere. dā mīn bisschopdom verliessen. en hi vergaet alle die ghetrouwichen. die hē heyndric vā lymbouch gedaen hadde. en hi seide. ouer heer coninc. oft ic v den ridder leuere. sal ic dā bliue int besitte en sal dan mīn volc. ende mīn landt

dan paps hebbē eenwelken dueren. Daer op dat die coninc doen antwoorde en hi seide. ic verseker v paps v leuen lanc. en bisscop bliuende wict lief ofte wict leet si. en leuert den man in die handen van uwen viandē. en laet hem hare wille daer mede doen. Die bisscop seide. heer coninc ghi sult gaen in dat heyr. aen dē hertoghe vā loeypanē en hem segghen. dat ic moghen sal te velde comen mettē ridder heyndric van lymbouch. en ic sal hem v lieden dan bringē in v handē metter v aengaerden. Als hi dan onder v handē is. so laet hem door. en wilsullen dan alte samen weder ome in die stadt rijden. en laten hem alleene onder v handē. en doeter dan uwen wil mede. Als die coninc dat hoorde. doen was hy seer bliue en seide. nu verseker ic v paps en vrede. en al v volcke. en ich sal die heeren gaen draghē dese tijdinghe. en daer met schieden sy vā malcanderē. En dese schandelike verradenisse en boose opslette hoorde arnout van ardenne. en seide tegens hem seluen. noyt v allicher werc en opslette. salmen den ghetrouwen heyndric aldus deerlike verraden. en ouerleuere in die handē vā sūē viandē. dat is groot ianijmer. en ic soude hem gaerne waerschuwē. mer ic en weet niet waer dat hi is. En ic soude dattet ouer mi ooc so varen soude. aldus wil ic gaen rijden buytē int heyr. ende mi daer presenteren als soudeniere. ic en wil niet bliue daer mē verractscappe doen soude. en can ic heyndric helpen en dattet in mynder macht is. ic sal doē. Aldus reet die ridder arnout wter stadt. nae dē heyr toe onbekent. daer hi ontfanghē was als soudenier.

verliesen.” Ende hi vergaet¹ alle die ghetrouwicheyt die hem Heyndric van Lymborch gedaen hadde, ende hi seyde: “Ortsa, heer coninc, oft ic u den ridder levere, sal ic dan bliven int besitte ende sal dan mijn volc ende mijn landt [f4rb] dan pays hebben eeuweliken duerende?”

Daer op dat die coninc doen antwoorde, ende hi seide: “Ic verseker u pays u leven lanc ende bisscop blivende, wiet lief ofte wiet leet si, ende [ghi]² levert den man in die handen van uwen vianden ende laet hem haren wille daer mede doen.”

Die bisscop seyde: “Heer coninc, ghi sult gaen in dat heyr aen den hertoghe van Loreynnen ende hem segghen dat ic morghen sal te velde comen metten ridder Heyndric van Lymborch, ende ic sal hem u lieden dan brengen in u handen metter vaengaerden. Als hi dan onder u handen is, so slaet hem doot, ende wi sullen dan alte samen weder omme in die stadt rijden ende laten hem alleene onder u handen, ende doeter dan uwen wil mede.”

Als die coninc dat hoorde, doen was hy seer blijde ende seyde: “Nu verseker ic u pays ende vrede ende al u volcke, ende ick sal die heeren gaen draghen³ dese tijdinghe.”

Ende daer met schieden sy van malcanderen.

Ende dese schandelike verradenisse ende boose opsette hoorde Arnout van Ardennen ende seyde tegens hem selven: “Noyt valscher werc ende opsette! Salmen den ghetrouwen Heyndric aldus deerliken verraden ende over leveren in die handen van sinen vianden? Dat is groot jammer. Ende ic soude hem gaerne waerschuwen, mer ic en weet niet waer dat hi is. Ende ic sorge dattet over mi ooc so varen soude. Aldus wil ic gaen rijden buyten int heyr ende mi daer presenteren als soudeniere.⁴ Ic en wil niet bliven daermen verraetscappe doen soude. Ende can ic Heyndric helpen ende dattet in mijnder machten is, ic salt doen!”

Aldus reet die ridder Arnout uuter stadt nae den heyr toe onbekent,⁵ daer hi ontfanghen was als soudenier.

---

1. vergaet: vergat

2. Ontbreekt in Vorsterman 1516.

3. draghen: brengen

4. soudeniere: huursoldaat

5. onbekent: zonder herkend te worden

Hoe dat etlijtes dē bode ontfin die
vā margrietē quā en euac te samen.

Dat. xlv. capittel.

Den etlijtes den bode sach co-
men verblijde ty harde seer en
seide. o lieue bode groot wille come sijt
wat tijdinge. hoe vaert die ouer scho-
ne margrieta. Die bode seide. etlijtes
ionghelinc si vaert al wel. en si doet u
dijnsent fout seer grueten. en sendt u
desen brief. en daer suldi in vindē alle
haer menighe. Etlijtes nā dē brief en
cuskē en hi seide. o euac lieue neue siet
hier van mijn alder liefste tghescrijste.
doen sepe euac. wel here hoe sidi nu
ghemoet met desen brief. ist eenē brief
vā trooste so ist al goet. Etlijtes ouer-
sachle en hi seide. iaet het is conforta-
tijf der bediuerer sinne. en is een ver-
lichtinghe der memotien. en een bal-
same der herten. wāt lieue neue si scri-
uet ouer dat si wel wilde. dat wi eens
daer quamē spelen. en ich heb wil dat
it minē vader eēs biddē sal. om daer
te reysen twee ofte drie daghen om te
reijpheren. Dat docht euac seer goet
si waren beide blijde om ander saken

wille. en si ginghē ter salen bediue de
alderhande ghenochte.

Hoe die verradenisse geschiet was
om heynduc vā hymborch te dooden.
vā sūdē coninc vā beemen. en vā den
hertoge vā loeypnē. en ander heren.

Dat. xlvj. capittel.

Den die conic vā beemē die tij-
dinghe brachte datmen heyn-
duc leuere soude. doē ginghē si ordi-
nen hoe si hē dodē soude. die een wildē
villen. die ander wildē bradē. die der-
de sieden. en die vierde wildē hem in
cleynē stukē houwē. Aldus ordineer-
den elc sijn door. en dit hoorde arnout
en pepinsoe. en blijft hi niet doot in die
hitte. hi soude hē verlossen en helpen.
also hi ooc salcert eynde neemē Als si
aldus te rade stonde. en haer ordene
ghestelt was. verwachtē si heynduc
wtter stadt comende met grote volche
en die bisscop quam achter heynduc
en wiste nieuwers af. maer hi sloech
vast indē hoop vā dē vianden. Die
bisscop reet weder in die stadt. en alle
sijn volc. en lieten heynduc van hym-
borch alleē onder die viandē. Die her-
toghe vā loeypnē die schorē aen vā-
der eender sūdē. en die conic vā beemē
vā der ander sūdē en si vinghē hem.
heynduc die sach wel dat hi verraden
was. en hi en wist niet hoe. Daer gin-
ghē si heynduc vā hymborch binden
aen eenē tentboom binnē der tenten
met coordē en met ketenē. en si namē
hē sijn wapen. en lieten hē daer staen
sonder eten en sonder duncken al den
dach en al den nacht. den moigē quā
aē. en doē ginghē si noch eens ordi-
nen om heynduc te doden. Doē sepe
die coninc van beemen. men sal hem
inden iersten rapbraken. en dan daer

[f4va] *Hoe dat Etsijtes den bode ontfinc die van Margrieten
quam, ende Evac te samen.*

Dat .XLV. capittel.

Doen Etsijtes den bode sach comen, verblijde hy harde seer ende seide: “O, lieve bode, groot willecome sijt! Wat tijdinge? Hoe vaert die over schone Margrieta?”

Die bode seide: “Etsijtes jonghelinc, si vaert al wel, ende si doet u duysent fout seer grueten ende sendt u desen brief, ende daer suldi in vinden alle haer meni[n]ghe.”

Etsijtes nam den brief ende custen, ende hi seide: “O, Evac, lieve neve, siet hier van mijn alderliefste tghescrifte!”

Doen seyde Evac: “Wel here, hoe sidi nu ghemoet met desen brief? Ist eenen brief van trooste, so ist al goet.”

Etsijtes oversachse,¹ ende hi seide: “Jaet, het is confortatijf² der bedructer sinnen ende is een verlichtinghe der memorien ende een balsame der herten, want, lieve neve, si scrivet over dat si wel wilde dat wi eens daer quamen spelen.³ Ende ick heb wil dat ic mijnen vader eens bidden sal om daer te reysen twee ofte drie daghen om te triumpheren.”

Dat docht Evac seer goet. Si waren beide blijde om ander saken [f4vb] wille, ende si ginghen ter salen bedrivende alderhande ghenoechte.

---

1. Opvallend in deze historie is dat de jongeren kunnen lezen, de ouderen laten zich voorlezen.

2. confortatijf: vertroostend / opwekkend

3. ‘spelen’ is dubbelzinnig.

Hoe die verradenisse geschiet was om Heyndric van Lymborch te dooden vanden coninc van Beemen ende van den hertoge van Loreynen ende ander heren.

Dat .XLVI. capittel.

Doen die coninc van Beemen die tijdinghe brachte datmen Heyndric leveren soude, doen ginghen si ordineren hoe si hem doden souden. Die een wilden villen. Die ander wilden braden. Die derde sieden.¹ Ende die vierde wilden hem in cleynen stucken houwen. Aldus ordineerden elc sijn doot.

Ende dit hoorde Arnout ende peynsde, en blijft hi² niet doot in die hitte,³ hi soude hem verlossen ende helpen.”

Also hi ooc sal, eert eynde neemt.⁴

Als si aldus te rade stonden ende haer ordene ghestelt was, verwachten si Heyndric uuter stadt comende met groten volcke, ende die bisscop quam achter.⁵ Heyndric en wiste nieuwers af, maer hi sloech vast inden hoop vanden vianden. Die bisscop reet weder in die stadt ende alle sijn volc, ende lieten⁶ Heyndric van Lymborch alleen onder die vianden. Die hertoghe van Loreynnen die schoten⁷ aen vander eender siden, ende die coninc van Beemen vander ander siden, ende si vinghen hem.

Heyndric die sach wel dat hi verraden was, ende⁸ hi en wist niet hoe. Daer ginghen si Heyndric van Lymborch binden aen eenen tentboom binnen der tenten met coorden ende met ketenen, ende si namen hem sijn wapen ende lieten hem daer staen sonder eten ende sonder drincken al den dach ende al den nacht.

---

1. sieden: koken

2. hi: Arnout

3. in die hitte: in de hitte van de (komende) strijd

4. Opvallend is dat telkens de goede of slechte afloop verklapt wordt.

5. quam achter: volgde op afstand

6. lieten: zij lieten

7. schoten aen: viel hem aan

8. ende: maar

Den morgen quam aen, ende doen ginghen si noch eens ordineren om Heyndric te doden.

Doen seyde die coninc van Beemen: “Men sal hem inden iersten raybraken¹ ende dan daer [f5ra] nae vierendelen, ende dan salmen in elc lan[t] een stuc senden vanden heren die hi verslaghen heeft, ende dat hoeft salmen op eenen stake setten.”

Ende dit was den raet vanden coninc van Beemen.

Die heren waren des wel te vreden ende seyden: “Als wi gheten hebben nae middage, so salt geschieden.”

Aldus ginghen si tot haren logijse waert in haer tenten, ende dat heyr was doe al ghesceyden mits dat² pays was, ende elc trac nae sijn lant, behalven die heren die daer bleven om Heyndric te dooden.

---

1. raybraken: radbraken

2. dat: dat het

nae vierendelen. en dan salmē in ele lanceen stuc sendē vandē herē die hi verflaghē heft. en dat hooft salmen op eenen stake seiten. en dit was den raet vandē conic vā beemē. Die heren warē des wel te viedē. en sepden als wi gheten hebbē nae middage so salt geschiedē. aldus ginghē si tot haeren logijse waert in haer tentē. en d; heyr was doe al ghesepdē. mits dat paps was. en elc trac nae sijn lāt. behaluen die heren die daer bleuen om heyndric te dooden.

Hoe dat arnout heyndric vloste. en gaf hē helm. schilt harnas. en swert. en hoe heyndric dē coninc vā beemē thooft af sloech. en den hertoghe van loepnē quetste. dat hi ter aerden viel en daer af sterf.

Dat. xlvij. capittel.

Den arnout vā ardennen dat vūnomen hadde dat si heyndric geu anghe haddē. en hē dodē wilden. so nam hi heyndric wapē die si hē wr gedaē haddē al heymelikē. en hi ginc in die tēte daer heyndric gebondē stōt en sepde tot hē. o heyndric sijt blijde. ic sal u vertroostē. ghi hebt mi eens vertroost. ic moet der gelikē doē. en hi ont bant heyndric. en gaf hē sijn wapen. harnas. schilt en swert. en sepde. hoe sijn nu gehert. Heyndric die sprac tot arnout herde wel. en ic danke u der trouwē die ghi mi hyer doet. comt dit noch eens te pas d; sal u geloont sijn. Doē seide arnout. tis gaerne gedaen wāt ic en doe niet anders dan ic schul dich hē vā doen. mer ic wil verreckē vā hie tot lymborch bi uwen vader. en gheue hē te kennē die verractscap die die bisscop aen u getoont heft. en ghi hē grote ghetrouwichcpe gedaen

hebt. Doen sepde heyndric. o lieue arnout gruert my in vader en moeder seer. en segt hē dat ic ben nae athenē. mer ierst sal ic onlof nemē aendē conic en aendē hertoge eer ic vertreckē sal. Doē seide arnout dat waer grote soetheit. si sōdē u verlastē. mer heyndric en was dat niet contradē. hi en woude ierst doē. Aldus sciedē si vā malkā derē. arnout die reysde nae lymborch en heyndric ginc in die tente. daer die conic vā beemē. en die hertoge vā lo repnē laten. Doē sprac heyndric hier hē ic ooc. ghi woudt mi al vierendeelē en dodē. en die stuchē wech sendē. dat ic nu belettē sal. Heer conic weert u. si riepē te wapē. mer twas te laet. hein drit sloech dē conic dat hooft af. en dē hertoge die quetste hi also. dat hi bleef ligghe op die aerde dat hjer af sterf. Aldus nā heyndric een paert en sadt daer op. en hi reet wech. Dat geruche quā int heyr. en in die stadt vā triere. dat dese herē verflagē warē. Die bisscop en was niet wel te viedē. also en was die ghemeente ooc. wāt si seiden wi hebbē alte qualikē gedaē. en noch salder ons quaet af comē. dat wi den ridder die dē duecht dede hebbē quaet ghedaen. En hē verradē en geleuert inden handē vā sijnē viandē. plaghe en onloghe salder ons noch af comen alst sijn vader vernemē sal. die hertoghe vā lymborch. en wi sijn seker een groter onloghe. dan wi ghedat hebbē. Aldus waren si in sooghē. en in laste. daer si hē seluē in ghebracht hadden. verwachtende groote onloghe.

Hoe arnout quam te lymborch by dē hertoge. en hē alle die geschienisse vā sijnē sone heyndric vertelde.

Dat. xlvij. capittel.

*Hoe dat Arnout Heyndric verlost ende gaf hem helm, schilt, barnas
ende swert. Ende hoe Heyndric den coninc van Beemen thooft
af sloech ende den hertoghe van Loreynen quetste dat
hi ter aerden viel ende daer af sterf.*

Dat .XLVIJ. capittel.

Doen Arnout van Ardennen dat vernomen hadde dat si Heyndric gevanghen hadden ende hem doden wilden, so nam hi Heyndricx wapen die si hem uut gedaen hadden, al heymeliken, ende hi ginc in die tente daer Heyndric gebonden stont, ende seyde tot hem: “O, Heyndric, sijt blijde! Ic sal u vertroosten. Ghi hebt mi eens vertroost. Ic moet der geliken doen.”

Ende hi ontbant Heyndric ende gaf hem sijn wapen: barnas, schilt ende swert, ende seyde: “Hoe sidy nu gehert?”¹

Heyndric die sprac tot Arnout: “Herde wel, ende ic dancke u der trouwen die ghi mi hyer doet. Comt dit noch eens te pas, dat sal u geloont sijn!”

Doen seide Arnout: “Tis gaerne gedaen, want ic en doe niet anders dan ic schuldich ben van doen. Mer ic wil vertrecken van hier tot Lymborch bi uwen vader ende gheven hem te kennen die verraetscap die die bisscop aen u getoont heeft, ende² ghi hem grote ghetrouwicheyt gedaen [f5rb] hebt.”

Doen seyde Heyndric: “O, lieve Arnout, gruet my mijn vader ende moeder seer, ende segt hem dat ic ben nae Athenen. Mer ierst sal ic orlof nemen³ aenden coninc ende aenden hertoge, eer ic vertrecken sal.”

Doen seide Arnout: “Dat waer grote sotheit. Si souden u verlasten!”⁴
Mer Heyndric en was dat niet tontraden, hi en woudet ierst doen.

Aldus scieden si van malcanderen. Arnout die reysde nae Lymborch ende Heyndric ginc in die tente, daer die coninc van Beemen ende die hertoge van Loreynen saten. Doen sprac Heyndric: “Hier ben ic ooc!

---

1. Hoe sidy nu gehert?: Hoe voelt u zich nu? — gehert: gehart

2. ende: hoewel

3. orlof nemen: gedag zeggen (sarcasme)

4. verlasten: aanvallen

Ghi woudt mi al vierendeelen ende doden ende die stucken wech senden, dat ic nu beletten sal. Heer coninc, weert u!”

Si riepen: “Te wapen!” Mer twas te laet. Heindric sloech den coninc dat hooft af, ende den hertoge die quetste hi also dat hi bleef ligghen op die aerde dat hijer af sterf. Aldus nam Heyndric een paert ende sadt daer op, ende hi reet wech.

Dat gerucht quam int heyr ende in die stadt van Triere, dat dese heren verslagen¹ waren. Die bisscop en was niet wel te vreden. Also en was die ghemeente ooc, want si seiden: “Wi hebben alte qualiken gedaen, ende noch salder ons quaet af comen dat wi den ridder die ons duecht dede, hebben quaet ghedaen ende hem verraden ende geleverd inden handen van sinen vianden. Plaghe ende orloghe salder ons noch af comen alst sijn vader vernemen sal, die hertoghe van Lymborch, ende wi sijn seker² een groter orloghe dan wi gehadt hebben.”

Aldus waren si in sorghen ende in laste, daer si hem selven in ghebracht hadden, verwachtende groote orloghe.

---

1. verslagen: gedood

2. wi sijn seker: wij kunnen met zekerheid verwachten